

KAREL HAVLÍČEK BOROVSÝ

TYROLSKÉ ELEGIE

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Metějme los! pravím, mezi námi
musí někdo velký hříšný být,
a ten k usmíření nebes musí
z vozu vyskočit.

Jen to vyřknu, ejhle! policajti
ani svědomí nezpytovali,
a kajícně vyrazivše dvířka
z vozu vyskákali. –

Ach ty světe, obrácený světe!
Vzhůru nohami ve škarpě leží stráž,
ale s panem delikventem samým
kluše ekypáž!

Ach ty vládo, převrácená vládo!
národy na šňůrce vodit chceš,
ale čtyřmi koňmi na opratích
vládnout nemůžeš! – –

Bez kočího, bez opratí, potmě,
u silnice propast místo škarpy:
tak jsem cválal sám a sám v kočáře
jako vítr s Alpy.

Svěřiti svůj osud také jednou
koňům splašeným se já mám bát,
občan rakouský? Což se mi může
horšího již stát?

Tak jsem s chladnou resignací v hlavě,
v hubě ale vřelou cigáru,
čerstvěj než cár ruský přijel k poště
v dobrém rozmaru.

Tam jsem zatím – mustr delikventů! –
bez ochrany povečeřel hezky,
než za mnou stráž s odřenými nosy
přikulhala pěšky.

Já spal dobře, ale policajti
měli tu noc ve Weidringu zlou,
mazali si špiritusem záda,
nosy arnikou.

Tu je konec této epopeje,
k níž jsem nepřibásl ani chlup,
všechno mi dosvědčí ve Waidringu
postmistr Dahlrupp.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

osmý zpěv, téměř konec cesty, konec básně

Borovského dílo popisuje jeho cestu do rakouského Brixenu v devíti zpěvech.

V prvním zpěvu Borovský promlouvá k měsíci v Brixenu.

(Nejsem zdejší, můj měsíčku! / Toť znáš podle křiku; / neutíkej, nejsem „treu und bieder“, / jsem zde ve cvíku.)

Druhý zpěv vypráví o „návštěvě“ policajtů. Dvě hodiny po půlnoci přicházejí s dopisem z Vídně od pana Bacha.

Ve třetím zpěvu Borovský čte dopis, dozvídá se, že prý kvůli jeho zdraví musí odjet do Brixenu.

Zpěv čtvrtý – Policajti mají naspěch a radí mu, aby si s sebou nebral žádné zbraně, ochraňovat ho budou oni.

V pátém zpěvu mluví o loučení s rodinou.

(Matka, žena, sestra, dcera, / malá Zdenička, / stály okolo mne v tichém pláči / – hořká chvílka.)

Šestý zpěv – Za dohledu četníků vyráží na cestu.

(Trubka břeští, kola hrčí, / jedem k Jihlavy; / vzadu, abysme nic neztratili, / klušou žandarmi.)

Sedmý zpěv – Dál vypráví o cestě a městech, hradech, které cestou potkal. Zároveň si utahuje ze svých „strážců“.

(Všude kolomaz a všude / přepřahovali: / kdybyste radš ve Vídni / přepřáhli a namazali!)

V osmém, nejdelším zpěvu vypráví o tom, jak se splášili koně a policajti vyskákali z kočáru, nechybí ani narážka. Do Brixenu přijíždí sám, policajti za ním pěšky.

(Ach, ty vládo, převrácená vládo! / Národy na šnůrce vodit chceš, / ale čtyřmi koňmi bez opratí / vládnout nemůžeš.)

Devátý zpěv – Borovský přijel do Brixenu, je vězněn.

(Místo mne ten kus papíru vrátili do Čech, mne zde černý dvojhlavý orel drží v klepetech.)

- **téma a motiv**

téma: cesta do Brixenu

motiv: policajti, vůz, vláda, koně, Alpy, cigáro

- **časoprostor**

místo: Čechy, cesta do Brixenu

čas: cesta započala 16. prosince 1851

- **kompoziční výstavba**

úryvek se skládá z 10 slok po 4 verších

děj je vyprávěn chronologicky

- **literární forma, druh a žánr**

poezie, lyrickoepická skladba, satirická báseň

- **lyrický subjekt**

ich-forma (vypravěčem je sám Borovský)

- **postava**

vypravěč – autor díla – K. H. Borovský, škodolibý, moudrý

policajti – vládní příslušníci, plní rozkazy od hlavy státu

Dedera – policejní komisař Franz Dedera, skutečná postava, slepě plní úkoly, omezený

postmistr Dahrup – skutečná postava, svědek příjezdu

- **vyprávěcí způsoby**

neznačená přímá řeč: Mete jsme los!

převažuje pásma vypravěče

- **typy promluv**

monolog vypravěče

- **veršová výstavba**

každá sloka má 4 verše, rým je přerývaný (A, B, C, B)

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

Mete jsme los!

věta rozkazovací

pravím, svěřiti, resignace

archaismy

ejhle!

citoslovce

policajti, škarpa, čerstvěj

nespisovné slovo

vyrazivše

přechodník minulý

ekypáž

Což se mi může / horšího již stát?

v hubě

slovo cizího původu; kočár

řečnická otázka

vulgarismus

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

Ach ty světe, obrácený světe!

Ach ty vládo, převrácená vládo!

národy na šňůrce vodit chceš

tak jsem cválal sám a sám v kočáře / jako vítr s Alpy

apostrofa

apostrofa

personifikace

přirovnání

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

30.–50. léta 19. století

Karel Havlíček Borovský (1821–1856)

- vlastním jménem Karel Havlíček
- přídomek „Borovský“, kterým často podepisoval své články, je odvozen od jeho místa narození (Borová u Přibyslavi)
- český básník, novinář, ekonom, překladatel a politik
- považován za zakladatele české žurnalistiky, satiry a literární kritiky
- literárně řazen do realismu, politicky patří do tzv. generace národních buditelů
- jako devítiletý odchází na školu do Jihlavy, kde se učil němčinu a také zde začal chápat národní rozdíly
- gymnázium studoval v Německém Brodě (dnes Havlíčkův Brod)
- od roku 1838 studoval filozofii v Praze
- otec měl kupecký krám a malé hospodářství, matka z něj chtěla mít kněze
- v 19 letech vstoupil do semináře. Nesnesl přesný režim, dril, výuku v Boha, slepé opakování, viděl přetvářku, konzervatismus církve, proto odešel.
- odjel do Ruska, pracoval jako vychovatel. Po roce se vrací – vychovával rozmazleného kluka. Zpočátku byl Ruskem nadšený, obdivoval zbožnost a houževnatou práci vědců – vystřízlivěl – viděl zacházení s muži, úroveň na venkově, alkohol.
- redaktor a zakladatel Národních novin, které dosáhly velké popularity
- v roce 1848 po potlačení revoluce byl poprvé zatčen za rušení veřejného pokoje a pobuřování. Havlíček předvedl brilantní vtipnou a pohotovou obhajobu, díky níž byl porotou osvobozen. Nadšení lidé odnesli Havlíčka na ramenou až do hospody.
- Havlíček byl vykázán z Prahy a po delší době hledání se i s rodinou usadil v Kutné Hoře
- zde vydával časopis Slovan, který vycházel 2 x týdně. Žurnalistika ho uživila – první podnikatel v mediální oblasti. Slovan byl jediným veřejným časopisem proti vládě, vycházelo až 3 000 výtisků. Havlíčkovi bylo nabídnuto 4 000 zlatých, aby psal podle vládních představ – odmítl. Vydávání sám zastavil, aby předešel zákazu.
- za svou novinářskou činnost je v letech 1851–1855 deportován do tyrolského Brixenu v rakouských Alpách, kde napsal skladby: *Tyrolské elegie*, *Král Lávrova* a *Křest svatého Vladimíra*. Zde mu bylo poskytnuto komfortní bydlení se služkou, Borovský však strádá po rodině, společenském životě a vlasti
- během návštěvy rodiny (manželka a dcera) se nejspíš nakazil tuberkulózou. Je mu povolen návrat do Prahy, kde krátce poté umírá
- na pohřbu Božena Němcová údajně položila na Havlíčkovu rakev trnovou korunu jako symbol mučednictví

Epigramy:

Zle, matičko, zle!

Poctivému hrozí jenom hlad,
zloději zas jenom šibenice;
český literát má trampot více,
jemu hrozí hlad i šibenice.

Obrazy z Rus – cestopis

Král Lávrova – satirická báseň o irském králi, který se nechával holt jednou za rok, protože nechtěl, aby se ostatní dozvěděli o jeho oslích uších. Své holiče nechával vždy po vykonání úkolu popraviti. Až jednou udělil výjimku holiči Kukulínovi, který vyzradil tajemství vrbě. Cestou na ples si muzikant udělal z vrby kolíček do basy. Basa všem vyhrála tajemství o králi Lávrovi. Nic se nezměnilo, lid měl krále rád, i když měl oslí uši.

Křest. Sv. Vladimíra – Car Vladimír má svátek a chce, aby mu bůh Perun místo kanonády zahřměl. Perun to ale odmítne, a tak ho car Vladimír nechá zavřít. Když je Perun uvězněn, zjistí se, že na něj není žádný zákon, a tak je poslán před soud vojenský, který ho odsuzuje k utopení v Dněpru. Poté ho přiváží ke koňskému ocasu, vláčí ulicemi a nakonec je utopen. Rusko se najednou ocitá bez boha, ale nic se nezmění, lidé se rodí a umírají, pole rostou, jen církev už nemá význam. Nikdo už nedával desátky, nemodlil se, a proto se celé duchovenstvo schází na audienci u cara Vladimíra, kde po něm chtějí nového boha. Všichni ministři ani dvorní kamarila se neshodují na novém bohu, a proto nechává carův rádce Mates vypsát v novinách konkurs na boha nového. V Rusku se na konkurs schází všechny víry a také sekty. Skladba je nedokončená.

- **literární / obecně kulturní kontext**

Česká literatura 1. poloviny 19. století (4. fáze národního obrození, počátky realismu v české literatuře)

- hledání východiska z krize světa
- důraz na národ, vychází z lidové tvorby a přetváří ji
- prolínání romantismu s realismem – venkovská próza, idylické dětství, sny o lepším světě s harmonickými lidskými vztahy (Němcová)
- potřeba vlastenectví s funkcí literatury ve vztahu ke společnosti. Hájení demokratických zásad proti vládě a církvi. (Havlíček)

Realismus – Přiblížení se co nejvíce ke skutečnosti, objektivitě a dokonalosti.

Josef Kajetán Tyl (1808–1856)

- významný český dramatik
- putoval dva roky s kočovným divadlem
- redigoval časopisy: *Květy*, *Vlastimil*, *Posel z Prahy*.

dílo: *Strakonický dudák*, *Dekret kutnohorský*, *Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka*, *Poslední Čech* – kritika od Borovského

Karel Jaromír Erben (1811–1870)

- na studiích se seznámil s Palackým
- sbíral lidové písně a pohádky

dílo: *Prostonárodní české písně a říkadla*, *Kytice z pověstí národních*

Božena Němcová (1820–1862)

- *Vídeň, dívčí jméno Barbora Panklová
- dětství strávila v ratibořickém údolí u České Skalice
- s manželem Josefem Němcem se často stěhovala

dílo: *V zámku a v podzámčí*, *Národní báchorky a pověsti*, *Divá Bára*, *Karla*, *Babička*, *Pohorská vesnice*

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Tyrolské elegie – město Brixen v Tyrolsku (místo, kde byl K. H. B. vězněn), elegie – žalozpěv.

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Dílo je v dnešní době neaktuální – bylo myšleno jako výsměch rakouské vládě.

- **určení smyslu díla:**

Báseň vypráví o jeho cestě do rakouského Brixenu, stejně jako ve většině jeho děl, naráží na vládu a utahuje si z ní.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Patří mezi tři vrcholné skladby, které vznikly v Brixenu v letech 1851–1855.

politická satira – vrchol tvorby

- **tematicky podobné dílo:**

Křest sv. Vladimíra, Král Lávro – satiry, díla jsou zaměřena na politickou situaci

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatizací:**

Není zfilmováno.